

Áššedáhpáhus

Ságastallan vanhemiiguin ja mánáin go givssideapmi lea dáhpáhuvván.

Trine 4 jahkásaš ja Ahmed 4 jahkásaš

Go givssideapmi dáhpáhuvvá, lea dehálaš ahte mánáidgárddi hállá sihke mánáin ja vanhemiiguin. Mii govvidit dien guovtti áššedáhpáhusaiguin mainna lágiin mánáidgárddi sáhtá dahkat vanhenságastallama ja ságastallama mánáin.

Áššedáhpáhus Trine 4 jahkásaš

Trine eadni bivdá ságastallat ovttain bargiin mánáidgárddis dalle go ovtta idida buktá Trine.

Son muitala ahte Trine lea váivvis go boahtá ruoktot mánáidgárddis, son muitala ahte "ii okta ge hálit stoahkat muinna". Don lihtodalat Trine etniin ahte sáhtá boahtit 30 minuhta ovdal go son viežžá Trine seamma maŋŋágaskabeaivvi vai doai etniin beassabeahtti ságastallat eatni vuorjašumi birra.

Áššedáhpáhus Ahmed 4 jahkásaš

Ahmed, golmma (3?) jahkásaš, lea leamašan njeallje vahku mánáidgárddis ja hálla arábagiela. Andrea ja Markus, 4 jahkásaččat, leaba olgun ja stoahkaba mánáidgárddi šiljus. Soai stoahkaba gávppi ja dađistaga servet eanet mánát stoahkamii. Ahmed maid háliidivččii mielde stoahkat. Čuožžu ja geahččá veaháš áiggi ja fáhkkestaga dohppe buot báberuđaid mat leat beavddi alde ja viehkala eret. Eará mánát viehkalit maŋŋái ja čurvot: «Ale, ale, Ahmed, ii leat lohpi váldit ruđaid, álo galggat dušše billistit».

Mánŋa vanhema leat váldán oktavuodá mánáidgárddiin dán birra. Sii váidalit ahte Ahmed billista stohkosa ja sin mánát šaddet dorvvuheami.

Áššedáhpáhus A Trine 4 jahkásaš

Vanhenságastallan

Don lihtodallet Trine etniin go son dovddahii iđdes iežas vuorjašumi ahte son sáhtá boahtit maŋŋágaskabeaivvi dii 15.00, ja ahte dus de lea vejolašvuohta ságastallat diibmobeali.

Don it gal dakkaviđe ádde eatni vuorjašumi. Du mielas lea Trine várrugas nieiddaš, son stoahká ollu okto, ja du mielas orru ahte sus lea buorre dilli. Don hálat eará bargiiguin, ja gulat historjjáid maid muhtin mánát leat muitalan ahte sin mielas ii leat Triniin suohtas stoahkat, son "čuvvoda, ii jietnat bálljo maide ge".

- Don leat gávdnan jaskes saji, ja fálat eadnái gáfegohpu, deaja dahje čázi
- Go eadni boahtá, de vuorddát gullat eatni vuorjašumiid ja bijat eret iežat árvvoštallamiid:

Don muitalit eske iđdes, Biret, ahte vuorjašuvat Trine ovddas, danne go Trine lohka ahte ii leat buorre dilli mánáidgárddis. Lea hui buorre go diedihat. Sáhtát/sáhttieahtti go muitalit eanet man ektui doai vuorjašuvvabeahtti dahje iežade jurdagiid?

- Don čuovvulat ja duođaštát dan maid eadni dadjá. Ovdamearkan *mun ádden ahte don vuorjašuvat, mii fertet gávnnahit mo Trini sáhtá šaddat buoret dilli mánáidgárddis.*
- Gávnnahit mo eadni ádde Trine, sáhtát jearrat dan birra sus ovdal go attát iežat árvvoštallamiid. Ovdamearkan *jus don, Biret, áiggu čilget Trine birra munnje, maid don de dajat? Nu go don dovddat Trine?* Fuomáš: Ale daja eadni, muhto su nama.

- Viidáset lávkkit vulget das maid eadni dadjá. Jus eadni dadjá ahte Trine lea veaháš várrogas nieiddaš, de sáhtát duođaštit dan. Jus ii, de fertet lihká duođaštit su vásihusaid.
- Don fertet mitalit mo mánáidgárdi vásiha Trine, veaháš várrogas nieiddaš ja ahte son rahčá beassat fárrui stoahkat. Don sáhtát áinnas geardut ahte lea buorre ahte eadni lea váldán oktavuođa vai ovtas gávnahehpet mo buoremusat veahkehit Trine. Deattut maid mánáidgárdi sáhtta bargat veahkehit Trine beassat fárrui stoahkat ja oazžut ustibiid ja geahččalit oazžut gulahallama vánhemiiguin gullat maid sii sáhttet bargat.
- Don sáhtát geahččalit suokkardallat diliid gos Trine lea oadjebas. Mo lea son de? Ovdamearkan iskat etniin maid son dárbaša diliin go ii leat nu oadjebas.
- Vejolaččat jearrat eatnis mo Trines lea ruovttus, vahkkoloahpaid. Stoahká go son? Maid stoahká?
- Čielggat áicama Trine ektui ja ahte eadni oazžu dieđu ruovttoluotta dan birra.
- Čielggat vejolaš nuppi čoahkkima etniin ja áhčiin guovtti-golmma vahku geahčen, muhto daja ahte eadni sáhtta váldit oktavuođa jus dovdá dárbbu.

Mánáidságastallan Triniin

Mánáidgárdi ferte ollislaš árvvoštallama vuodul gávnnahit áigot go čadahit plánejuvvon ságastallama Triniin, dahje váldit vuodu diliin mat čuožžilit, ovdamearkan go ollesolbmuid mielas orru sus váivi ja čuožžo ja geahččá eará mánáid geat stohket, . «Jurddašuvvon» ságastallandilli:

- Mana Trine lusa, čekŋet ja daja «*hei – dás don čuččodat, Trine*».
- Vuordde – dárkkis oaččut go responsa.
- Duođaš jus responsa (mearkkaša maid Trine dadjá), dahje jus ii: Jeara vehá várrogasat : «*čuoččut go ja geahčat Merete ja Trude geat do stoahkaba?*»

Vuordde fas. Soaitá ahte Trine dadjá ahte son ii beasa fárrui, dahje soaitá son ii jietnat maide ge, dušše geahččá vulos. Soaitá Merete ja Trude leaba stoahkamen ja don it hálit muosehuhttit sudno. Maid viidáset dajat, vuolgá dilis.

- Molssaeaktun sáhtta ahte joatkkát: «*Imaštalan lea go du mielas láittas go it leat fárus*» Vuordde fas. Soaitá son nivkala, soaitá ii. Don sáhtát ovdamearkan dadjat «*lea láittas jus lea miella stoahkat ja ii leat okta ge geainna stoagat*». Muhto dieđat go maid? *Háliidat go mu mielde vuolgat Siri Siri, Mari ja Knuta lusa – orru sis lea hui suohtas – moai manne ja jerre besse go moai fárrui stoahkat. Boađe, mun maid vuolgán fárrui!*»
- Jus Trine ii hálit, de sáhtát duođaštit dan. «*Ádden ahte dus ii leat miella*» Don sáhtát de evttohit ahte doai váccašeahppi smávva tuvrra dahje don čohkkedat su báldii veahá bottu ja vuorddát mii dáhpáhuvvá, ja vuorddát ahte Trine váldá iniciatiivva ovdal go don fas geahččalat ođasit ságastallat dahje aktivitehta. Fuomáš Trine iniciatiivva, mii sáhtta leat geahčasteapmi, čájehit dovddu, sátni dahje eará ovdal go fas geahččalat. Geahččal lunddolaččat veahkehit dovdduid ja dili ovtastit. Heivet iežat responsa sihke jienain ja dovdduin.
- Gávna vuogas málle loahpahit dalle go don oaivvildat ahte lea áigi dahkat dan.

Áššedáhpáhus B, Ahmed 4 jahkásaš

Vánhenságastallan

Mánáidgardi háliida ságastallama Ahmeda vánhemiiguin. Lea eadni gii buktá ja viežžá Ahmeda mánáidgárddis. Son ádde veaháš dárogiela nu ahte mánáidgárdi sáhtta mitalit eadnái ahte sii háliidit hállat suinna. Lea liikká dárbu dulkii go ságastallet vánhemiiguin. Eadni mitala ahte lea son gii boahť ságastallamii. Áhčči bargá ja son ii sáhte. Bija liige áiggi dan geažil go lea dulka.

- Don leat gávdnan jaskes saji, ja fálat eadnái gáfegohpu, deaja dahje čázi.

Mon hállen duinna (daja eatni nama) beassat čeahkkinastit duinna, dainna go mii vuorjašuvvat Ahmeda dihte, giela dáfus ja go son ii beasa nu bures mielde stoahkat eará mánáiguin. Mii fertet hállat duinna mo mii ollesolbmot sáhttit veahkehit Ahmed oážžut buoret dili mánáidgárddis. Sáhtán dadjat veahá eanet dan birra, muhto vuos, mo lea dutnje vásihit maid mun dajan, ja boahtit deike odne?

Mo gulahallan šaddá viidáseappot, vuolgá das mainna lágiin eadni vásiha iežas vuostáiváldon ja mo sus lea dien dilis (oadjebas/dorvvuheapmi) ja su responsa. Don fertet deattuhit dahkat dili nu oadjebassan go vejolaš. Daja ahte dii háliidehpet Ahmedii buot buoremusa ovtasbargguin vanhemiiguin.

- Vuolgá das man bures eadni dovda mánáidgárddi árgabeaivvi, de sáhtát dahkat oadjebas dili go muitalat oanehaččat mánáidgárddi árgabeaivvi birra Ahmeda joavkkus, ja maid Ahmed lea čeahppi ja diliid birra maid son liiko vaikko rahčá gielain/stoahkamiin.
- *Jus mánáidgárddi lea dahkan áicama, mii sis lea leamašan vejolaš Ahmediin, muitalehpet dii daid iešguđet áicamiid birra ovdamearkan mannan vahku.* Mital konkrehta dáhpáhusaid. Leage diehtomielalaš mat leat čilgejumi ja mat leat iežat dulkomat Ahmeda ja eará mánáid birra, dovddut, vásihusat ja vejolaš čilgehusat mánáid láhttema birra. Várut ahte ii okta ge mánná čilgejuvvo leat negatiiva.
- Jeara eatnis maid son jurddaša go leat mitalan áicama bohtosiid birra ja mánáidgárddi árvvoštallamiid.
- Váldde vuostá eatni responsa, dadjamiid ja dovdduid. Guldal. Divo vejolaš čuovvulan gažaldagaid áššiid birra maid háliidat eanet diehtit, ovdamearkan *sáhtát go dadjat eanet dan birra, maid don oaivvildat dahje maid don oaivvildat dan birra maid mun dadjen* ...

Lea liige dehálaš ságastallamis Ahmeda etniin ahte don/dii lehpet kulturvárrogasat ja lehpet earenoamáš várrogasat ahte ehpet dušše iežadet kulturipmárdusa vuodul daga hohpolaš oaiviliid. Seammás lea dehálaš doalahit ahte Ahmed galgá fátmastuvvot stoahkami ja ustivuhtii eará mánáiguin, ja gávnnaht mo mánáidgárdi buoremusat sáhtta heivehit dasa.

- Duođas gaskkohagaid go eadni hállá. Nivkkut ovdamearkan. Fuomáš iežat rumašgiela, ja muite ahte ale bealuš iežat. Guldal dárkilít dan maid eadni muitala, vaikko it leat ovttá oaivilis dahje ádde ákkastallama. Geahččal jearrat eatnis maid son doaivu áhčči livččii dadjan jus livččii leamašan mielde. Ovdamearkan *doaivvut go áhčči livččii ovttá oaivilis? Dahje doaivvut go eará? Maid doaivvut Ahmed dárbaša?*
- Gearddo eadnai ahte ulbmil ságastallamiin lea ovttas vanhemiiguin gávnnaht maid mánáidgárdi ja vanhemaht sáhttet dahkat vai Ahmedii šaddá buoret dili.
- Don fertet maid dadjat ahte soames vanhemaht leat dovddahan vuorjašumi (konkretisere , ovdamearkan guokte vanhema dahje galle, go «muhtimat» sáhtta álkit áddejuvvo «buohkat»).
- *Evttot vejolaččat váhnenčeahkkima mánnájoavkku vanhemiiguin vai sii ožžot dieđuid ja sáhttet váikkuhit ádejuumi ahte eai gátte Ahmed dat lea gii bilida ja lea «hilbat»*
- Evttohus mánáidgárddis sáhtta leat mo mánáidgárdi sáhtta veahkehit Ahmeda beassat fárrui stoahkami man son ádde. Muhto maddái ságastit kultuvrra ja giela birra mánáidjoavkkus.

Geaidnu viidáset:

Lea váttis ráhkadit mála. Dát lea jurddašuvvon áššedáhpáhussan ja buot vuolgá dilis ja mo ságastallan mánná.

Viidáset čuovvleapmi konkretiserejuvvo:

- *Mii lea mánáidgárddi ovddasvástádus, ja maid áibbas konkrehta sáhtat don mánáidgárdebargin dahkat?*
- *Mii lea vanhemiid ovddasvástádus, ja maid sáhttet sii áibbas konkrehta dahkat?*

Vejolaš veahki eará instánsain, ovdamearkan PPT.

Ságastallan Ahmediin

Váttis diliin mat čuožžilit gaskkal Ahmeda ja eará mánáid, lea dehálaš ahte ollesolbmot bohtet čoavdit dili. Vaikko Ahmed ii hála nu bures dárogiela, ádde son várra veahá. Ovdamearkan diliin de go dalle go gaikkodii ruđaid, lea dehálaš ahte ollesolmmoš čohkkeda várrogasat Ahmeda báldii.

- «Váldde oktavuoda mánáin». Čájet ahte don guldalat dárkilit, liekkusit ja jedđet. Čuovo mielde empáhtalaččat nu ahte son ádde ahte don it leat suhtus, muhto ahte don háliidat sutnje buori.
- Daja ovdamearkan ahte *«don leat headis, suhttan ja váivvis? Ja don nu háliidivččet earáid fárus stoáhkát, ja go earát dadje ahte it beasa, de šaddet don nu váivvis ahte gaikkodit ruđaid? Lea go nie?»*
- Vuordde Ahmeda responsa.
- Soaitá nivkala dahje ii.
- Vejolaččat sáhtát joatkit: *«Don šattat váivvis ja eará mánát suhttet ja váivvis dan geažil go ruđat billahuvvet?»*
- Vuordde Ahmeda responsa.
- *Deattut leahkit jaska ja váldit gulul. Duodáš Ahmeda responsa ja dovdduid čájeheami. Heivet iežat responsa muttagis leahtuin ja jienain/dovdduin.*
- Guldal dárkilit Ahmeda dovddahemiid. Čuovo Ahmeda fokusa ja leage «das gos son lea» muhtin áiggi. Dađistaga sáhtát dadjat *«dát han manná bures»*. *«Mii áigut oastit ođđa ruđaid spellui. Ja mii sáhttit oahpahit dutnje spealu»*. Vejolaččat sáhtát ráhkadit stoahkanjoavkku/speallojoavkku mas lea ollesolmmoš fárus.
- Váldde ovddasvástádus buori loahpaheapmái ja daja Ahmedii ahte don áiggut hállat eará mánáiguin ja čilget sidjiide.